

izkuntza eskubideen egoera nazioartean, Europar Batasunean eta Katalunian

Hizkuntza eskubideen babes jurisdikzionala nazioarteko eta Komunitateko ordenamenduetan

(Jurisdictional protection of the right to language in the
international and EU law)

IRIONDO ARANA, Xabier

HAE-IVAPeko teknikaria
Wellingtongo dukea, 2
01010 Gasteiz
X-Iriondo@ivap.es

BIBLID [1137-1951 (2000), 6; 15-21]

H

izkuntza eskubidearen inguruan zuzenbideak zein partehartze izan duen aztertzen da jarraian, arreta berezia ipiniz bai eskubide hau babesten duen araudian, eta baita Auzitegi ezberdinek eman dituzten epailetan nagusietan ere. Horrela, hizkuntza eskubideak gaur egun bai Europar Batasunaren mailan eta baita nazioartean ere zermolako ezaugarriak dituen ondoriozta daiteke.

a

continuación se analiza la presencia en el Derecho del derecho a la lengua, prestando especial atención tanto a la normativa que le otorga protección como a las principales sentencias dictadas por diversos tribunales a este respecto, pudiéndose así conocer las características que reúne este derecho internacional y comunitariamente.

a

n analyse ci-après la présence du droit à la langue dans le Droit, en prêtant une attention spéciale aussi bien à la réglementation qui lui accorde protection qu'aux principales sentences dictées par divers tribunaux à ce sujet, permettant ainsi de connaître les caractéristiques que réunit ce droit international et communautaire.

1. Sarrera. 2. Hizkuntza eskubideen babeserako testu nagusiak. 3. Hizkuntzarekin zerikusia duten Nazioarteko epai nagusiak: 3.1. Giza Eskubideen Europar Auzitegia. 3.2. Europar Batasuneko Justizia Auzitegia. 3.3. Kanadako Auzitegi Gorena eta Quebec-eko auzitegi Probintzialak. 4. **Konklusioak.**

1. Sarrera

Hitzaldi hau, HIZKUNTZA ZUZENBIDEA deituriko diziplinaren baitan kokatzen da. HIZKUNTZA ZUZENBIDEA diziplina sasi-legal bat da, beste batzuen artean Soziolinguistikako, Filologiako eta Zuzenbideko kategoriak barneratzen dituen diziplina meta-juridikoa.

Hala ere, Hizkuntza Zuzenbidea ez da atzo goizeko zuzenbide arloa. Nazio Batuek eginiko deklarazioak ez dira, ezta gutxiago ere, Hizkuntza Eskubideen inguruan eginiko lehen dokumentuak. Ehundaka urtetan zehar Hizkuntzen erabilerari buruzko eta Hizkuntza gutxiengoei buruzko nazioarteko hitzarmen asko egon dira.

1516an Frantziako Erregearen eta Estatu helvetiarraren artean sinaturiko *Betirako Batasunaren Hitzarmen*-etik hasi eta 1996ko ekainean Bartzelonan aurkeztutako *Hizkuntza Eskubideen Deklarazio Unibertsal*-erarte, asko izan dira Hizkuntza Eskubideekin zerikusia izan duten nazioarteko Testu, Hitzarmen, Deklarazio edo Erresoluzioak.

Gutxiengo Linguistikoen babeseta eta errekonozimendua nazioartean lehen gerrate mundialaren ondoren hasi zen nabarmena izaten, Nazioen Ligak onarturiko Gutxiengoen Hitzarmenen bidez.

Baina Giza Eskubideen babesak 1945. urtetik aurrera izan zuen aurrerakadarik nabarmenena. Hizkuntzarekiko xedapen zehatzak barneratzen zituzten Nazioarteko Hitzarmenak gehiagotuz joan ziren, 1948ko Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsalaren 2. artikulutik hasi eta ondoren egon diren Nazioarteko Itun zein Deklarazioetaraino.

Auzitegien parte-hartzea ere orduan hasi zen; 1935ean orduko Nazioarteko Justiziaren Auzitegi Permanenteak Albaniako Gutxiengoen Ikastolen kasuan emaniko Iritzia izan zen Auzitegien lehen partehartzea Hizkuntzen Babes Jurisdikzionalaren bidean.

Honek zera adierazten du; gune jakin batean ematen den hizkuntzen arteko elkar-bizitzeak eta kontaktuak, gatazkak sortzen dituela, desberdintasunak sortzen dituela eta hizkuntzen arteko elkarbizitzak normalean gutxiengo-gehiengo

erlazio batera garamatzala eta zuzenbideak ezin diola gatazka horri bizkarra eman.

Hau da hitzaldi honen helburua, alegia, ikertzea ea zuzenbideak nola parte hartu duen hizkuntzen arteko gatazka horretan eta, konkretuago, aztertzea Auzitegi ezberdinek noiz eta nola parte hartu duten Hizkuntza Eskubideen arlo honetan.

Hizkuntza eskubideen babes jurisdikzionalaz hitz egiterakoan, lehenik puntu nagusi bat argitu behar da. Hizkuntza eskubidea hitzaren beraren esanahia; alegia, hizkuntza eskubideen zabalera, kategoria eta edukia.

Hizkuntza eskubideen babes jurisdikzionalari buruz hitz egiteko ezinbestekoa da babestu beharreko horren edukia zehaztea, eta horretarako erabiliko dudana lan eskema hauxe izango da:

- Lehenik, Hizkuntzen edo hiztunen babeserako nazioartean dauzkagun dispozizioen aipamen laburra, alegia, zeintzuk dira nazioartean hizkuntzen babeserako xedapenak barneratzen dituzten testu nagusiak.

- Ondoren, Hizkuntza eskubideen edo hizkuntzarekin zerikusia duten eskubideen inguruan emaniko epai nagusien aipamena egingo dut eta edukiaren gogoeta laburra egingo dugu, hiru instantzia jurisdikzionaletan zentratuko garelarik bereziki, hauetan emaniko epaien garrantzia eta interesa direla eta. Auzitegiak dira: Giza Eskubideen Europar Auzitegia, Europar Batasuneko Justizia Auzitegia eta Kanadako Auzitegi Gorena eta Quebec-eko Auzitegi Probintzialak.

Honela, eta hizkuntzen zein hiztunen babeserako testuak eta Auzitegiek emaniko epaiak aztertuz, Hizkuntza Eskubidea zer den edo behintzat Hizkuntza Eskubideen ezaugarriak zeintzuk diren ondorioztatzen saiatuko gara.

Hitzaldi hau amaitzeko Eurokartaren eta Hizkuntza Eskubideen Deklarazio Unibertsalaren aipamen labur bat egin nahiko nuke, baina daukagun denbora laburra kontuan izanik, agian lan eskema ambiziosoegia ez ote den ari naiz pentsatzen. Eta bi nazioarteko hitzarmen hauen aipamena agian eztabaidarako edo beste momentu baterako utzi beharko ditudala iruditzen zait.

2. Hizkuntza eskubideen babeserako testu nagusiak

Esan bezala, Hizkuntza eskubideen zein gutxiengo linguistikoen babeserako nazioarteko dokumentuak ez dira atzo goizeko gauza.

Amaitezina izango litzateke hemen Hizkuntzarekiko edo gutxiengo linguistikoekiko nolabaiteko babesa ematen duten nazioarteko itun, hitzarmen zein deklarazio guztiak zerrendatzea.

Baina datu soil batzuk azaldu nahiko nituzke. Hizkuntzaren babesa eta Gutxiengo linguistikoaren babesa gai garrantzitsu bilakatu direnaren eredurik nabarmenena, nazioarteko hitzarmenez gain, Estatuetakoa Konstituzioetan aurkitzen dugu.

Hizkuntza eskubideak, maila altuago edo baxuago batean, Estatuetakoa Konstituzio ia guztietan agertzen dira.

UNESCOko MOST programak hizkuntza eskubideei buruzko edo gutxiengo linguistikoekiko buruzko xedapen edo aipamenak dituzten Konstituzio guztiak bildu ditu, eta MOST programa honek aztertutako Estatuetakoa 157k Hizkuntza eskubideei buruzko artikulua dituzte. Hizkuntza eskubideei buruzko aipamenik ez dutenak edo Konstituziorik ez duten Estatuak 26 besterik ez dira.

Datu honek nabarmenki azaltzen du Hizkuntza Eskubideen eta Gutxiengo linguistikoaren garrantzia zuzenbidearentzat.

Nazioarteko Itun edo Deklarazioetara jotzen badugu, datua ere nabarmena da. Hizkuntza eskubideei zein gutxiengo linguistikoekiko buruzko xedapenak barneratzen dituzten NAZIOARTEKO Itun edo Hitzarmen nabarmenak 27 dira; 11 Nazio Batuetako Deklarazioak edo Hitzarmenak dira, OITko Konbenioak barne; 10 Europar Deklarazioak eta Konbenioak dira, bai Europar Batzordekoak, Europar Batasunekoak, edo OSCEkoak; eta azkenik 4 deklarazio inter-amerikarrak dira, OASen baitan onarturikoak, eta 2 afrikarrak, OUAren baitan onarturikoak.

Deklarazio, Hitzarmen zein Itun hauen zerrenda, emaniko materialeen artean daukaguz, beraz ez naiz zerrendatzen geratuko.

Soilik nire ikuspuntutik garrantzitsuenak diren xedapenak aipatuko dizkizuet, batez ere xedapen horien bitartez pasako baikara Nazioarteko Auzitegien jurisprudentzia aztertzerako.

5 dira aukeraturiko instrumentuak:

- Giza Eskubideen Babeserako Europar Konbenioa, Europar Batzordeak 1950. urtean onarturikoa, bereziki 6 eta 14 artikulua.
- Europar Elkarteko Ituna, Amsterdamgo Itunak 1997ko urriaren 2an eginiko aldaketekin Europar Batasunak onartua, bereziki 149 (126 artikulua zena) eta 151 (128 artikulua zena) artikulua.

- Eskubide Zibil eta Politikoen Nazioarteko Konbenioa, Nazio Batuek 1966ko abenduaren 16an onarturikoa 2200 (XXI) Resoluzioaren bitartez, bereziki 2, 14, 24, 26 eta 27 artikulua.
- Gutxiengo Nazional, Etniko, Erlijioso edo Linguistikoetako partaide diren Pertsonen eskubideen Deklarazioa, Nazio Batuek 1992ko abenduaren 18an onarturikoa 47/135 Resoluzioaren bitartez, bereziki 1, 2 eta 4 artikulua.
- Helsinkiko Gailurreko Erabakiak, OSCEk onarturikoak 1992ko uztailaren 10ean, bereziki 25 eta 37 erabakiak.

Hauk dira Nazioartean dauden instrumentuen artean Gutxiengo linguistikoentzat eta Hizkuntza Eskubideentzat nabarmenenak, nahiz eta nahita utzi dudana Europar Batzordeak 1992ko azaroaren 5ean onarturiko Eurokarta aparte, amaieran aipatzeko.

Testu ezberdin hauek babes mota ezberdina eta arrazoi ezberdinengatik ematen dute, nabarmenki testuen irakurketan ikus dezakezuen bezala, baina Nazioartean Hizkuntza Eskubideen babeserako dagoen interesaren zein garrantziaren eredu dira.

3. Hizkuntzarekin zerikusia duten Nazioarteko epai nagusiak

Nazioarteko epai nagusien edukia guztiz aztertzea ezinezkoa litzateke 30 minutuko hitzaldi batean, baina behintzat nazioarteko Auzitegien epai batzuen eduki nabarmenena azaltzen saiatuko naiz, horrela babeserako zer den eta Auzitegien partehartzea noiz eman den argitzeko aukera izan dezagun.

3.1. Giza Eskubideen Europar Auzitegia

Giza Eskubideen Europar Kartak ez ditu tamalez eskubide linguistikoak zuzenean zerrendatzen. Ostera, Erroman sinaturiko testu honek diskriminazio ezaren printzipioa jasotzen du bere 14. artikuluan. Artikulu honen arabera, Erromako Konbenioak hizkuntza gutxituen zeharkako babesa bermatzen du: Hizkuntza diskriminazioa Erromako Konbenioaren 14. artikulua aurkakoa izango da baldin eta Konbenioak zerrendatzen dituen eskubideetariko baten egikaritzea oztopatzen badu.

“ Auzitegiaren babesa jaso nahi badugu, hizkuntzarekin zerikusia duen eskubideren baten urratze bat argudiatu beharko dugu, hala nola, Hezkuntza Eskubidea, Babes Judizial Egokiaren Eskubidea edo Adierazpen Askatasuna ”

Beraz, Auzitegiaren babesa jaso nahi badugu, hizkuntzarekin zerikusia duen eskubideren baten urratze bat argudiatu beharko dugu, hala nola, Hezkuntza Eskubidea, Babes Judizial Egokiaren Eskubidea edo Adierazpen Askatasuna.

Hezkuntza eskubidearen ildotik etorri da, hain zuzen ere, aipagai izango dugun lehen epaia: Belgiar Arazo Linguistikoa deiturikoa.

Epaia honetan Auzia Hezkuntza Eskubidearen eduki linguistikoa zen eta Strasbourg-eko Auzitegiak diskriminazio linguistikoa partzialki zegoela onartu zuen; hala ere Epaiazen edukia aztertuz gero bi datu ondoriozta ditzakegu:

a) 14. artikulua babesten duen diskriminazio ezaren eskubidea ez dela bere horretan eta modu bakunean babesten den Diskriminazio ezaren eskubidea, baizik eta Konbenioko beste eskubideren batekin loturik dagoen eskubidea dela. Alegia, ez dela hizkuntza eskubideren bat babesten, ez dela Oinarrizko Hizkuntza eskubide bat existitzen epai honen arabera, existitzen dena da Konbenioko beste eskubideak modu berdinean gozatzeko eskubidea, inongo diskriminaziorik egon ezin delarik.

b) Estatu batean aurreikus daitezkeela zenbait neurri, printzipioz diskriminatorioak iruditu daitezkeenak, baina tratu desberdin horrek edo eskubideen nolabaiteko murrizketa horrek bidezko helburu bat jarraitzen badu eta erabilitako bidezko proportzionalak badira, ez dago tratu desberdin horri diskriminazio deituz, Konbenioko eskubideen urraketarik.

Lehen epai hau oso epai estutzat eta eskubide linguistikoen ikuspegitik oso restriktibotzat hartua izan zen adituen artean.

Auzitegi honen beste epai batean, printzipioz hizkuntza eskubideekin zerikusirik ez zeukan arazo bati buruzkoan, zera esan zuen Giza Eskubideen Europar Auzitegiak: "...hizkuntzari dagokionez, prozesatu orok du ulergarria duen hizkuntza batean auziperatua izateko eskubidea". Tamalez, erabaki honi buruzko azalpenak beste lerro batean ematerakoan, auzitegiak zera eman zuen aditzera, eskubidearen edukia zera dela: akusatua bere aurka dauden karguen, frogen zein lekuko deklazioak ulertzeko eskubidea duela, ez zuen ordea hizkuntza jakin batean auziperatua izateko eskubideaz hitz egiten, prozesua ulertzeko auziperatuaren eskubideaz baizik.

Giza Eskubideen Europar Auzitegiak —edo Giza Eskubideen Europar Batzordeak— beste 7 kasutan izan du aipagai Hizkuntza, baina hauetan guztietan auziaren gai zentrala ez ziren Hizkuntza Eskubideak; beste eskubideren batean oinarrituriko auziak ziren. Gehiegi ez luzatzearen, epaien aipamena besterik ez dut egingo, argudiatutako Giza Eskubideen Europar Hitzarmeneko artikulua eta auziperaturiko gai nagusia parentesi artean azalduko ditudalarik.

Epaia hauek dira:

Verein Alternatives Lokalradio Bern and Verein Radio Dreyeckland Basel v. Switzerland, 1986ko urriaren 16koa (10 eta 14 artikulua, Hizkuntza Eskubideak eta Media)

Informationsverein Lentia and others v. Austria, 1993ko azaroaren 24koa (10 eta 14 artikulua, Hizkuntza Eskubideak eta Media)

Isop v. Austria, 1962ko martxoaren 8koa (6 eta 14 artikulua, Hizkuntza Eskubideak eta Justizia)

X. and Y. V. Belgium, 1966ko urriaren 7koa (6 eta 14 artikulua, Hizkuntza Eskubideak eta Justizia)

Bideault v. France, 1986ko urriaren 16koa (6 eta 14 artikulua, Hizkuntza Eskubideak eta Justizia)

Fryske Nasjonale Partij and others v. The Netherlands, 1985eko abenduaren 12koa (9, 10 eta 14 artikulua eta 1. Protokoloko 3. artikulua, Hizkuntza Eskubideak eta Administrazioa)

Clerfayt, Legros and others v. Belgium, 1985eko maiatzaren 17koa (9, 10 eta 14. artikulua, Hizkuntza Eskubideak eta Administrazioa)

Stjerna v. Finlandia, 1994ko azaroaren 25koa (Hizkuntza Eskubideaz eta Izen Pertsonalak)

Ikusten dugun moduan, lehen epaitegi honetan ez dugu beraz hizkuntza eskubideen babes

jurisdikzionalik aurkituko. Hizkuntza eskubiderik aitortzen ez denez Giza Eskubideen artean, beste babesturiko eskubide baten eduki linguistikoarekin uztartu beharko dugu egin nahi dugun edozein eskabide.

3.2. Europar Batasuneko Justizia Auzitegia

Europar Batasuneko Justizia Auzitegiari dagokionez, Europar Elkarteko zuzenbidearen interpretatzaile nagusi den organo jurisdikzional honentzat hizkuntza ez da Auzitegiarentzat zuzenean tratatzeko gaietarikoa bat. Alegia, Hizkuntza elkarteko hitzarmen sortzaileetan Europar Batasunarenak diren eskuduntzetatik kanpo geratzen delarik, Auzitegiak ez du Hizkuntzen gaia zuzenean tratatuko, baldin eta Elkarteko zuzenbidearen ardatz diren eskubide ekonomikoen bidean gurutzatzen ez bada.

Justizia Auzitegi honen jurisprudentzia aztertuz, 7 dira arreta bereziz hizkuntza ukitzen duten sententziak eta guztietan Hizkuntzak Europar Batasuneko askatasunen bat oztopatzen zuelako edo oztopa zezakeelako izan da tratatua. Pertsonen, kapitalen, merkantzien zein langileen zirkulazio askearen esparruan kokatzen denean pasatzen da hizkuntza Europar Batasuneko Justizia Auzitegiaren intereseko gai izatera.

Zazpi sententzia nagusienak hauek dira:

- 137/84 Arazoa. Belgikako Ministerio publikoa-Robert Heinrich Marie MUTSCH Jn.ren aurka.
- 379/87 Arazoa. Annita GROENNER-Irlandako Irakaskuntza Ministerioaren aurka.
- 369/89 Arazoa. PIAGEME eta beste batzuk-PEETERSen aurka (I).
- 85/94 Arazoa. PIAGEME eta beste batzuk-PEETERSen aurka (II).
- 385/96 Arazoa. Amtsgericht Aachen-Hermann Josef GOERRESen aurka.
- 33/97 Arazoa. COLIM NV-Bigg's Continent Noord NVren aurka.
- 274/96 Arazoa. Pretura Circondariale di Bolzano, Horst Otto BICKEL eta Ulrich FRANZEN aurka.

Hauetariko lau, Piageme I eta II, Hermann Josef Goerres eta Colim NV sententziak, Produktu Elikagaien Etiketaiari buruzkoak dira.

Justizia Auzitegiak Elikagaien Etiketaiari emaniko garrantzia eta ardura handia izan da.

Auzitegiaren ustez, Elikagaien Etiketaian hizkuntza baten erabileraren inposaketa Merkantzien Zirkulazio Askearen aurkako neurri bezala har daiteke, konkretuki Efektu Bereko Neurri (MEE) bezala, eta gai horren inguruan lau sententzia eman ditu.

Azken sententzian, 1999ko ekainaren 3ko Colim NV delakoan, bere hasierako planteamenduak matizatu eta Hizkuntza baten erabileraren inposaketa onartu du, beti ere zenbait ukanbehar kunplitzen badira.

Funtsean, Piageme I eta II sententzietan esanikoa nolabait leunduz, Hermann Josef Goerres sententziak diona da Hizkuntza jakin baten erabilera inposa daitekeela Estatu edo eskualde batean merkaturatu nahi diren elikagaien etiketetan, beti ere autoritateek erosleentzat ulerkorra den beste hizkuntza baten erabilera baimentzen badute.

Colim NV sententziak erdiko bidetik bota du nolabait eta epaiak zera adierazten du: "Importaturiko produktuetan datozen aipamenen betebeharrak linguistikoen armonizazio osoa egin gabe dagoen bitartean, Estatuak barne neurriak har ditzakete, zeintzuren arabera, exigitu dezaketen produktuen aipamen horiek merkaturatuak izan behar duten erregioko hizkuntzan edo erregioko kontsumitzaileentzat ulerterraza den beste hizkuntzaren batean erredaktatuak izan behar dutela, beti ere barne inposaketa hori aplikagarria bada bai inportaturiko produktuentzat eta bai barne merkaturako produktuentzat, eta beti ere neurria kontsumitzaileen babesaren helburua lortzeko bidean proportzionatua bada. Neurri horiek soilik Estatuarentzat derrigorrezkoak diren aipamenei izango zaizkie aplikagarri eta beti ere beste modu batera informazio berdina emateko aukerarik ez badago".

Ikusten den moduan, azken sententziak Hizkuntza jakin baten inposaketa alde batera uztearen bidetik jo nahi izan du ahal zuen moduan, hizkuntza jakin baten inposaketari ahalik eta ordenamenduak baimentzen dizkion muga guztiak jarritz.

Beste bi sententzietan dagokienez, Robert Heinrich Marie Mutsch eta Anita Groenner Sententzietan eztabaidan zegoena beste gai bat zen.

Mutsch Jaunak Luxenburgeko estatutasuna izanik, bere lantokia eta bizilekua Belgikako gune germanofonoan zituen. Bere ustez, gune germanofonoan bizi ziren biztanle belgiarren eskubide berbera zeukan prozedura penal batean alemaniera erabiltzera, baina belgiar gobernuaren ustez ez zen horrela. Auzitegiak arrazoia ematen dio Mutsch Jaunari eta ondorioz zera adierazten du: estatutasunak ez dituela hiritar komunitarioen hizkuntza eskubideak baldintzatzen. Hiritar komunitario guztiek hizkuntza eskubide berdinak izango ditugu leku berdinean lan egin eta bizitz gero.

Groenner Sententzian deman zegoena zera zen, ea irlandar gobernuak irlandar Errepublikako irakaskuntza publikoko irakasle izateko egiten duen gaelikoa ezagutzearen exigentzia bidezkoa den Europar Batasuneko zuzenbidearen arabera edo aldiz langileen zirkulazio askearen aurkako neurri bat kontsidera zitekeen.

Luxenburgeko auzitegiak zera esan zuen, Estatu kide batek egiten duen eskakizun linguistikoa, hizkuntza ofizial baten babeserako eta promoziorako politika baten barnean kokatzen bada, guztiz zilegia izango dela, nahiz eta lanpostu konkretu horretarako hizkuntza horren ezagutza beharrezkoa ez izan.

Sententzia hauek ikusiz zera ondoriozta daiteke Europako Justizia Auzitegiari dagokionez: hizkuntza ez dela Europar Batasunaren ardurapeko gaia, baldin eta hizkuntza ez bada Europar Batasuneko zutabe diren politika eta askatasun ekonomikoen bidean gurutzatzen, alegia, hizkuntza eskubideen babes bila nekez joan gaitzkeela Europako Justizia Auzitegira.

Noski, baieztapen hau soilik Justizia Auzitegiari zuzendua dago, ez Europar Batasuneko beste erakundeei, batez ere Europako Parlamentuari, zeinaren lana hizkuntza eskubideen babes bidean oso garrantzitsua den.

3.3. Kanadako Auzitegi Gorena eta Quebec-eko auzitegi Probintzialak

Goazen interesgarriena den jurisprudenzia azkar-azkar aztertzea, Kanadako.

Sententzien aipamen zehatzak egin beharrean labur azalduko dizuet zein izan den auzitegi hauen jurisprudenziaren erroa hizkuntza eskubideen inguruan.

MacDonald eta Ford kasuetan Kanadako Auzitegi Gorenak zera esan zuen:

Hizkuntza eskubidea adierazpen askatasunaren barnean kokatzen den eskubidea dela eta eskubide honen atal nagusietariko bat osatzen duela, eta ondorioz ezin daitekeela adierazpen askatasunaz hitz egin ezin badaiteke adierazpena zein hizkuntzatan egingo den erabaki. Bide batez, Auzitegi Gorenak zera gehitu zuen bi kasu hauetan: badirela zenbait hizkuntza eskubide, gizabanakoez gain pertsona juridikoek ere eduki ditzaketanak.

Quebec-eko Auzitegi Probintzialak ordea zera esan zuen Devine eta Ford kasuetan: hizkuntza eskubidea ez dela adierazpen

“ Hizkuntza eskubidea giza eskubide bat da. Hizkuntza zehatz baten eskubideak, ordea, gune eta arlo konkretuetan zentratutako neurri zehatzak behar ditu

”

askatasunaren parte den eskubide bat, bere horretan hizkuntza eskubidea bera oinarrizko eskubide bat dela, eskubide fundamentalala edo oinarrizkoa dela.

Esparru ofizialera gehiago gerturatuz, zera esan zuten Kanadako Auzitegi Gorenak eta Quebec-eko Auzitegi Probintzialak, banatu zaizuen zerrendan agertzen diren sententzietan: hizkuntza eskubideetan lehen mailako distintzio bat egin behar dela; batetik, hizkuntza eskubidea oro har hartuta, zeina eskubide unibertsala den, eta bestetik hizkuntza zehatz baten eskubidea, zeina oinarrizkoa izan daitekeen ala ez.

Gure kasuari lotuz, kanadiarrek hizkuntza izateko eskubidea daukate, edozein hizkuntza sustatzeko eskubidea, mugarik gabe, eta inork ezin diezaieke hizkuntza hori kendu, beren hizkuntza eskubidea giza eskubide bat delako; baina beste gauza bat da hizkuntza zehatz bat izateko eta erabiltzeko eskubidea arlo zehatz batean, hori ez delarik kanadiar Auzitegien ustez hain argi oinarrizko eskubide bat. MacDonald kasuan Auzitegi Gorenak esaten zuen moduan, arlo ofizialean frantsesa eta ingelesa erabiltzeko eskubidea ez da halabeharrez oinarrizko eskubidea; eskubide historiko bat bai agian, baina ez oinarrizkoa, eta ondorioz arlo zehatz batzuetan eskubide hori mugatua edo modulatu egon daiteke hizkuntza zehatz bat edo batzuekiko.

Bestalde, eta Quebec-eko alderdi nazionalistak hasiera batean beste interpretazio bat eman nahi bazion ere, Auzitegiek hizkuntza eskubideak norbanakoen eskubideen artean kokatu dituzte, erabaki hau ez delarik inola ere nolana hiko.

Ekar ditzagun aipaturiko epai hauek arlo judizialera eta ikus dezagun zer esan duten Kanadako Auzitegiek hizkuntza eskubideei buruz arlo judizialean.

Auzitegiek, eta 1867ko Lege konstituzionalaren 133. artikuluan oinarriturik, zera esan zuten: Auzitegiak jotzen dutenek frantsesa zein ingelesa erabiltzeko eskubidea izango dutela, beren aukerakoa delarik bata ala bestea erabiltzea. Ordea, hizkuntza eskubide hori ere epaileak ere badu, beraz, epaileek ez daukate zertan auziperatuaren aukera linguistikoa errespetatu beharrik eta ondorioz edozein hizkuntzatan erantzun diezaioke auziperatuari. Hala ere, MacDonald eta Bilodeau kasuetan Auzitegi Gorenak zera esan zuen: auziperatuaren aukera linguistikoa eskakizun bat suposatzen duela Auzitegiarentzat eta ondorioz Auzitegiak aukeraketa linguistiko hori errespetatzearen neurriak hartu beharko dituela auziperatuaren hizkuntzan erantzuna izan dadin, neurri horietariko bat itzulpengintza sistema delarik Auzitegiaren beraren esanetan.

Are gehiago, ulermenari dagokionez, hau da, auziperatuak erabiltzen duen hizkuntza ulertzeari dagokionez, zera esan zuen Auzitegi Gorenak Société des Acadiens kasuan: auziperatuaren hizkuntza aukeratzeko eskubideak ez duela suposatzen ulertua izateko eskubidea, edo ez behintzat zuzenean ulertua izateko hizkuntza eskubidea. Ulertua izateko eskubidea Karta Kanadienseak 11 b) artikuluan jasotzen duen Babes juridikal efektiborako eskubidearen barnean kokatua egongo litzatekeela, beraz edonork daukan eskubidea, ez bakarrik frankofonoek eta anglofonoek, eta ondorioz ez dela hizkuntza jakin bat erabili eta hizkuntza jakin horretan ulertua izateko eskubide linguistikoa, baizik eskubide orokor bat, auziperatuak auzitegi barnean zer gertatzen den jakiteko daukan eskubidea eta bere alegazioak ulertuak izan daitezkeen daukan eskubidea, interpretazio sistemaren bitartez babes daitekeen eskubidea beraz, Société des Acadiens Epaia berak dioen moduan.

Amaitzeko, Société des Acadiens Epaia honek adierazten duena zera da, auziperatuak hizkuntza frantsesa ala ingelesa erabiltzeko daukan eskubidea babesten duten xedapen konstituzionalek ez dutela zuzenean ulertua izateko eskubidea ere babesten, beraz ez dituztela epaileak elebidunak izatera derrigortzen.

Arazo konstituzional hauek ordea modu desberdinetan izan dira konponduak arau zein xedapen administratiboen bidez, eta gaur egun ulertua izateko eskubide hori bermatua dagoela esan daiteke, baina argi esan daiteke ere eskubide hori ez dela Konstituziotik eratorritako eskubide bat; xedapen legislatiboek, administrazio inplikatuak eta epaileek eman diote bide eskubide horri.

Hau hobeto azaltzeko orduak beharko nituzke, baina denbora daukanari, eta interesa — nahiz eta interesa aurresuposa daitekeen gaurko eguraldiarekin hemen zaudetenon artean—, Jose

Woehrling irakasle quebecarraren testu baten irakurketa gomendatuko nioke, Kanadako Epaitegiaren urteetan emaniko sententziak aztertu eta "bilingüismo judicial" deituriko *affaire* honi buruzko datu pila ematen duelako.

4. Konklusioak

Hizkuntza eskubidea edo lehen aipatu dugun hizkuntza bat izateko eta mantentzeko eskubidea, nabarmenki giza eskubide bat da; edonork dauka hizkuntza bat edukitzeko eskubidea eta eskubide hau ez da neurri zehatzak behar dituen eskubide bat ikuspuntu juridiko batetik. Eskubide honek, batez ere desagertzearen dauden hizkuntzetan, sustapen neurri energikoak behar ditu eta erabiltzeko eremuak.

Hizkuntza zehatz baten eskubideak ordea, giza eskubidea ez delarik, eta oinarriko eskubidea ere nekez delarik, gune eta arlo konkretuetan zentratutako neurri zehatzak behar ditu, batez ere arlo ofizialean; hizkuntza zehatz bat erabiltzeko eskubidea arlo horietan inposatuko duen eta bermatuko duen benetako arau sistema zehatza.

Babes jurisdikzionalari dagokionez, ikusi dugu gaur eta hemen ez dagoela hizkuntza eskubideen babesik ematen duen nazioarteko auzitegirik. Agian Eurokarta berretsiko balitz edo Hizkuntza Eskubideen Deklarazio Unibertsala Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsalaren parte izatera pasatuko balitz, orduan beste gauza bat esateko gai izango nintzateke, baina orain, hizkuntza eskubideen babes jurisdikzionalak, momentuz ez dauka nora jotzerik.